

ERTUĞRUL FIRKATEYİNİ'NİN JAPONYA YOLCULUĞUNA DAİR BİR BELGE

Şayan Ulusan Şahin*

Özet

14 Temmuz 1889'da İstanbul'dan yola çıkan Ertuğrul Fırkateyni, Süveyş Kanalı'nı, Kızıldeniz'i ve Hint Okyanusu'nu geçtikten sonra 7 Haziran 1890'da Yokohama'ya ulaşmıştır. Dönüş yolculuğuna çıktıktan sonra 16 Eylül 1890'da Kashinozaki'de batmıştır.

II.Abdülhamid'in Ertuğrul'u Japonya'ya göndermesinin sebebi, İngiltere ve Rusya'ya karşı yeni bir denge siyaseti izlemek istemesidir. Osmanlı Devleti Uzakdoğu'da kendisine yeni bir müttefik aramıştır.

Bu konuyla ilgili olarak incelediğimiz belge, 1891'de İstanbul'a gelen ve uzun yıllar Türkiye'de kalarak iki ülke arasındaki münasebetlerin gelişmesinde etkili olan Torajiro Yamada'nın "Hatırat" başlığı ile kaleme aldığı yazısıdır.

Anahtar Kelimeler: *Ertuğrul Fırkateyni, Yamada, Japonya, Türkiye.*

Abstract

A Text on Ship "Ertuğrul"s Journey to Japan

Having started its journey on July 14 1889, ship "Ertuğrul" passed Suez Canal, Red Sea, Hint Ocean and reached Yokohama on June 7, 1890. On its way back to İstanbul, ship "Ertuğrul" sank at Kashinozaki on September 16, 1890.

The reason for why Abdülhamid II. sent "Ertuğrul" to Japan was that he sought and considered Japan as a new ally.

The text under examination is a writing entitled "Hatırat" by Torajiro Yamada that came to İstanbul in 1891 and stayed for a long time in Turkey.

Key words: *Ertuğrul, Fırkateyn (ship), Yamada, Japan, Turkey.*

Ertuğrul Fırkateyni, Türk-Japon ilişkilerinin temelini oluşturan ve dramatik bir şekilde sonuçlanan yolculuğuna 14 Temmuz 1889 tarihinde çıkmıştır. İstanbul'dan başlayan yolculuk, Süveyş, Port-Said, Cidde, Aden, Bombay, Kolombo, Singapur, Saygon, Hongkong, Nagasaki, Kobe'den sonra 7 Haziran 1890'da Yokohama'da sona

* Yrd.Doç.Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi.

ermiştir. 15 Eylül 1890 ise dönüş yolculuğunun başlama tarihidir. Ancak Yokohama'dan Kobe'ye giderken 16 Eylül 1890'da Kashinozaki feneri civarlarında kayalıklara çarparak batmıştır.

Bu yolculuğun amacı Japon İmparatoru'nun Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'e gönderdiği nişana ve diğer ziyaretlere karşılık verilmesi ve bunun için de Bahriye Mektebi'ndeki öğrencilerin eğitimleri için Ertuğrul'un bir "okul gemisi" sıfatıyla gönderilmesi gibi görünse de, bunların yanında asıl amaç Padişah'ın Rusya ve İngiltere'ye karşı yeni bir denge siyaseti izlemek istemesidir. Osmanlı Devleti bu devletlere karşı bu dengeyi Uzakdoğu'da güçlenen Japonya ile sağlayabileceğini düşünmektedir. Özellikle Ertuğrul'un uğradığı limanlar, çoğunluğu İngiliz sömürgesi olan yerlerdir. Buralardaki Müslüman halkın Ertuğrul'a dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne göstermiş olduğu yakın alaka İngiltere'yi rahatsız etmiştir. Padişah'ın Halife sıfatını kullanarak sömürgesi olan bölgelerde etkin olmasından endişe duyan İngiltere, Ertuğrul'a hürmette kusur etmemiştir. Diğer taraftan Rusya bu yolculuktan çok rahatsız olmamakla beraber, kendisine Uzakdoğu'da yeni bir rakip istememiştir. Osmanlı Devleti ile Japonya'nın yaklaşması, kendisinin hem Boğazlar hem de Uzakdoğu'daki çıkarlarını gelecekte tehlikeye sokabileceğini düşünen Rusya'nın bu yolculuğu ve etkilerini yakından izlemesine sebep olmuştur.

Pek çok zorluklara rağmen Japonya'ya ulaşan Ertuğrul, dönüş yolculuğuna çıktıktan kısa bir süre sonra batmıştır. Bu hadise Türk-Japon münasebetlerinin sağlam temellere oturmasını sağlamıştır. Kazada şehit olanların denizden çıkarılması, gömülmesi, anıt dikilmesi, yaralılara yardım edilmesi, kurtarılan eşyaların ve yaralıların İstanbul'a gönderilmesi gibi hadiseler iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesinde vesile olmuştur¹.

---

¹ Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya yolculuğuna dair bilgi için bkz: Şayan Ulusan ŞAHİN, Türk-Japon İlişkileri (1876-1908), Ankara, T.C.Kültür Bakanlığı yay., 2001, 29-94.

Araştırmamıza konu olan belge² ise, Türkiye'nin Tokyo Maslahatgüzarı'nın katıldığı Japonya'daki Ertuğrul Şehitliği'nde yapılan tören vesilesiyle Japonya'daki gazetelerde Türkler hakkında çıkan bir yazıyı içermektedir. Adı geçen 30 Ekim 1928 tarihli belgede bu yazının Fransızca tercümesinin gönderildiği ifade edilmektedir. Bu belge Torajiro Yamada³'nin yukarıda bahsettiğimiz tören vesilesiyle Japon gazetelerinde "Hatırat" başlığında yayınlanan bir yazıdır. Yamada, bu başlık altında; "Türk-Japon Münasebatı, Kishu Yarımadası Önünde Felaket ve Filomuz Türkiye'yi Ziyaret Ediyor" olmak üzere üç alt başlıktan oluşan 1928 tarihli bir yazı kaleme almıştır. Japonya'da yayınlanan bu yazının Fransızca tercümesi Türkiye'ye gönderilmiştir ve M.Fehmi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Yamada, "Hatırat" adı altında verdiği bu bilgilerin, "Türkiye'den Musavver Manzara"⁴ başlıklı kitabından olduğunu ifade etmektedir.

Yamada'nın verdiği bilgiler ekte verildiği üzere, Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya yaptığı ziyaretten başlamaktadır. Yamada Türk-Japon ilişkilerinin öncesi için kesin bilgilerin olmadığını belirterek, II. Abdülhamid tarafından Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya gönderilmesi ile iki ülke arasındaki ilişkilerin başladığını ifade etmektedir. II. Abdülhamid'in Uzakdoğu'nun ecnebilere yeni açılmış olan bu ülke ile dostane münasebetler kurmak amacıyla, Osman Paşa komutasında bir savaş gemisini gönderdiğini ve bu geminin Akdeniz'i, Süveyş Kanalı'nı, Hint Okyanusu'nu geçerek Japonya'ya ulaştığını bildirmektedir.

Japonya'da görevlerini başarıyla tamamlayan Ertuğrul Fırkateyni mürettebatının dönüş yolculuğuna çıktıktan kısa bir süre sonra 16 Eylül 1890'da battığını belirten Yamada, kazanın meydana gelişini ayrıntılarıyla anlatmaktadır.

Ayrıca, kaza sonrasında yapılan yardım çalışmaları, Hiei ve Kongo'nun kazadan kurtulanları İstanbul'a getirmeleri ve Türklerden gördükleri itibar ve son olarak da bu iki Japon gemisinin Japonya'ya dönüşü hakkında bilgiler vermektedir. Yamada'nın özellikle üzerinde durduğu bir konu da, kazazedeleri İstanbul'a getiren iki Japon gemisinin ilk önce İzmir'de bekletilmeleridir. Bunun sebebi, Kırım Savaşı'ndan

² Bu belge, Dz.K.K'lığı.Dz.Gnl.Arşiv.Md. Ertuğrul Dosyası'ndan temin edilmiştir.

³ Torajiro Yamada: Ertuğrul Fırkateyni'nin batmasından sonra Japonya'da toplanan yardımları 1891'de İstanbul'a getirenlerden birisi de Yakın Doğu Ticaret Komitesi Şefi Torajiro Yamada'dır. Yamada, Abdülhamid'in isteği üzerine, Türk subaylarına Japonca öğretmek için İstanbul'da kalmıştır. Bu arada kendisinin Müslüman olduğu söylene de bu bilgi kesinlik kazanmamıştır. İki yıl İstanbul'da kaldıktan sonra Japonya'ya dönmüş, 1893'te tekrar gelip 18 yıl tüccar olarak Türkiye'de yaşamıştır. 1900 yılında da Japonya'daki şehitlere ve şehitliğe ait fotoğrafları yine Yamada getirmiştir. Beyoğlu'nda Japonya Mağazası'nı işletmiştir. Kendisi iki ülke arasındaki ticari münasebetlerde etkili olmuştur. Bir anlamda iki ülke arasında gönüllü ticaret elçisi görevini yürütmüştür. I.Dünya Savaşı sırasında Japonya'ya geri dönmüştür.bkz: ŞAHİN 2001, 86-88; 95-100; 112.

⁴ Yamada'nın bu kitabı muhtemelen, Toruko Shokan (Türkiye Panaroması), Tokyo, 1911 başlıklı anılarının bulunduğu kitabıdır.

sonra yapılan anlaşma gereğince hiçbir savaş gemisinin Padişah'ın izni olmadan Çanakkale Boğazı'nı geçemediği için böyle bir uygulamanın olmasıdır. Padişah'ın bu izni vermesinden sonra Çanakkale Boğazı'nı geçen Japon gemileri böylece İstanbul'a ulaşmışlardır. Hiei ve Kongo'nun mürettebatının İstanbul'da büyük bir iltifata gark olduklarını ifade eden Yamada, Japon mürettebatının çok güzel bir muamele görekerek 10 Şubat'ta İstanbul'dan ayrıldıklarını ve 10 Mayıs 1891'de döndüklerini yazmaktadır.

Yamada'nın Japonya'da Ertuğrul Şehitliği'nde yapılan tören dolayısıyla 1928'de kaleme aldığı "Hatırat" başlıklı bu belge, uzun yıllar Türkiye'de kalmış ve iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli bir etkisi olmuş birisi tarafından yazılması dikkate değerdir.

EKLER

Belge

Türkiye Cumhuriyeti
Müdâfaa-i Milliye Vekâleti
Deniz Dairesi

Tercüme Müdüriyetine

Tokyo maslahatgüzarımızın bu kere, Japonya'da medfun bulunan Ertuğrul Kruvazörü zabitan ve efradının kabirlerini ziyaret etmesi münasebetiyle yapılan ihtifâl vesilesi ile Japon gazetelerinin hakkımızdaki neşriyatının Fransızca mütercem suretleri olup mahal-i mezkur maslahatgüzarlığımızdan mürsel gazete matbuaları merbûten takdim kılınmakla ba'de-l-tercüme iadesi rica olunur efendim.

30 Teşrîn-i evvel 1928

Deniz Dairesi namına

(imza)

Türkiye Cumhuriyeti
Müdâfaa-i Milliye Vekâleti
Tercüme Kalemi
Ankara

Hatırat

Türk-Japon Münasebatı

Türkler bize hangi tarihte gelmeye başlamışlardır ve onların nezdine rekme(?) ne vakit başladık? Onu bilmiyoruz, fakat hiç olmazsa biliyoruz ki Türk-Japon münasebatı, bugünkü buldukları halde, 1890 tarihine, Meiji'nin 23ncü senesine râci' olup o vakit "Ertuğrul" harp gemisinin Japonya'ya yaptığı ziyaretten başlar. İkinci Abdülhamid o esnada Osmanlı Sultanı idi. Aksa-yı Şark'ın ecnebilere yeni olarak açılmış olan bu memleketle münasebat-ı dostane akd etmek arzusunda olan

mümâileyh, denizlerin ötesinde olan bu uzak ülkeye, murahhas sıfatıyla contre-amiral Emin Osman Paşa ile bir harp gemisi gönderdi.

Ertuğrul takriben 6.000 tonluk büyük bir harp gemisi idi. Osman Paşa'dan başka gemide 658 kişi vardı; Akdeniz'i, Süveyş Kanalı'nı ve Bahr-i Muhit-i Hindi'yi aştıktan sonra nihayet 7 Haziran'da Yokohama limanına dahil oldu. Kendisine en iyi istikbâli yapan imparatorumuza hürmetlerini arz vazifesini ifâ ettikten sonra Türk murahhası memleketimizde üç aydan biraz fazla ikamet etmiş ve onu kendi memleketine götüren harp gemisi 15 Eylül 1890'da Yokohama'dan demir alarak limandan çıkmıştır.

Kishu Yarımadası Önünde Felaket

O gün hava çok fena idi; rüzgar çok sert esiyor ve kuvvetli dalgalar bu havayı en tehlikeli bir hale koyuyordu. Gemi adanın burnunu aşacağı sırada, birdenbire gark olmak felaket-i azimesine maruz kaldı. Kazanın bazı tafsilatı, bize nakl edildiği vechle atideki gibidir:

16 Eylül'de, akşamın saat dokuzuna doğru, Higashi-Muro muntıkasında, Wakayama Vilayeti'nde, Oshima nahiyesinin yakınında kain Kashinosaki fenerinde bir adam, bir ecnebi birdenbire meydana çıktı. Çırılçıplaktı, kanın aktığı yaralarla mesturdu. Havf ve heyecana düşmüş olan fener bekçisi kim olduğunu sordu, fakat meçhul adamın kendisine söylediklerini anlayamadı; yalnız kazazede bir bahriyeli ile işi olduğunu anlıyordu; ona ecnebi yelkenli gemilerini musavver bir tablo gösterdi ve kazazede eliyle dört direkli bir Türk yelkenlisini gösterdi; bekçi muhtelif memleketlerin bayraklarını gösterdi ve artık biliyor ki bu kazazede Türk filosunun bir gemicisidir. O vakit kendisine ilk ihtimamı bezl etmeye koyuldu ve bu esnada birbiri arkasından dokuz yaralı girdi, Bu vaziyet fenerin sakinlerini gayr-i kabil-i tarif bir teşvîşe soktu.

Gün ağırır ağarmaz, kayaların cidârlarına tırmanan kazazedelerin miktarı gittikçe çoğaldı, nihayet onlardan altmış dokuz tane sayıldı ve bunların ekserisi mecruh ve gittikçe tam bir mecalsizlik içinde idiler. Tahlisiyye malzemesi talep etmek için her tarafa adamlar gönderildi. Nahiye belediye reisi mösyö Shushi Oki, istirahat etmeleri için kurtulmuş olanları serîan Renjoji Oshima mabedine nakl ettirdi, bu esnada zabıt Haydar Bey ve muzika muallimi İsmail Efendi refakatlerinde belediye ve zabitan memurları olduğu halde, tam vaktinde mahallinde bulunan Bocho Maru vapuruna binerek Kobe limanına doğru hareket ederek burada valiliğe hadisenin bir raporunu yaparak gönderilecek muavenet hakkında mutabık kaldılar. 20 Eylülde sabahın saat yedisinde Wolf namındaki Alman harp gemisi, üzerinde Hiogo Vilayeti memuru ve hariciye nezareti katibi olduğu halde, Oshima limanına dahil oldu. Muntika şefi (Iyo Akagi), müzakerattan sonra, oraya 65 mecruhu bindirerek Kobe üzerine tevcih etti.

Bahriye Nezareti, kazanın vukuunu haber alır almaz, mahalline Yaeyama harp gemisini gönderdi; birkaç on sandal îare etmiş olan nahiye balıkçıların yardımıyla,

derhal ölümlerin tahdîsine konuldu. Ertuğrul'un gark olduğu mahal resni'lerle(?) mestur ve sarp bir fenerin ayağında sahilden hemen 60 metre mesafede bulunuyordu. Hatta sakin zamanlarda bile bu mahal gayr-i kabil-i takarrübtür, binâenaleyh taharriyyât çok zahmetli oldu. Bununla beraber ayın 21 ine kadar, 121 ceset bulunabildi, Süvari Ali Bey'in cesedi bulundu. Fakat Osman Paşa'nın cesedini meydana çıkarmak mümkün olamadı. Bundan başka, birçok gündün beri tehevür halinde bulunan dalgalar tarafından tahcîr ettirilmiş veyahud kayaların sivriliklerine karşı fırlatılmış olan bu cesedler, o kadar çirkin bir manzara arz ediyorlardı ki tanınmaları bile mümkün değildi. İmam Fazıl Efendi'nin ve bir ecnebi gemicinin sayesinde, bugün tanınabildi. Yaeyama süvarisi Miralay Miura (bugün ihtiyat viçe-amiral) bahriye bölüğünün başında ve Wakayama Vilayeti katibi Jokyo Akiyama tarafından sevk edildiği halde, kazanın vukua geldiği mahali tayin ederek ba'dehû muvakkat bir mezarlıkta maztun(?) bir cenaze alayı icra ettirdi; sonra ayın 21 nde sabahleyin, birlikte imamı ve ecnebi gemiciyi götürerek, Kobe'ye hareket etti.

Bu kazazedelere mezarlık vazifesini görmüş olan mahal rüzgarın kuru olduğu bir yayla üzerinde, Kashinozaki fenerinin yakınındadır. Açık denizden oraya dikilmiş olan mezar taşı görülebilir. Cesetler atideki sıra ile vaz' edilmişlerdir; mezarda, baş suvari sağda, geminin süvarisi ve onu müteakiben zabıtlar ve neferler; solda, baş cerrah ve onu müteakiben zabıtlar; mezarları üzerinde isimleri vardır. Oraya yakın bir yerde (3.10) metre irtifasında, 1 metre genişliğinde ve 0.60 santimetre kalınlığında azim bir sütün vardır; Prens Shigetsugu Tokugawa orada sekiz Çin harfiyle, bunun bir Türk harp gemisinin kazazedeleri hatırasına rekz edilmiş bir abide olduğunu hatırlatır; ölümlere mahsus kitabe vali (Tadaakira Ishii) tarafından tahrir edilmiştir.

Bu hatıra, ahfadımıza, kaza esnasında Oshima, Kashino ve Sue namındaki üç nahiye tarafından gösterilmiş olan fedarkarlığın şahidi gibi kalacaktır: Bu adamlar yaralılarına yardım, ölümleri taharrî ve cenaze alayı icra etmek suretiyle büyük sempatilerini ispat ettiler; gece gündüz, bütün taraflardan koştular ve bütün varlıklarıyla çalıştılar; onların hayır-hâhlıkları şüphesiz insâl-i atiyeye intikal etmeye layıktır.

Filomuz Türkiye'yi Ziyaret Ediyor

Hazin haber malum olur olmaz bütün milletin matem ve ye'isini nasıl ki sayf etmeli? Haşmetlü imparatoriçe sağ kalanlara, hastalara mahsus fanile elbiseleri ve diğer hediyeler ita' etti; Japonlar sınıf farkı olmaksızın, derin-i hayat keferişkaranelerine şahid olmak üzere, felaketzede aileler için takdimeler toplamak hususunda rekabet ettiler. Bahriye Nezareti, ber-hayat kalan 69 kişiyi İstanbul'a kadar götürmelerini Hiei ve Kongo namındaki iki sefine-yi harbiyeye emretti; bunun için 5 Teşrîn-i evvelde, bu iki gemi Shinagawa koyunu terk ederek kazazedeleri Kobe limanında aralarında taksim ettiler. 18 Kanun-u evvel'de Port Said'i geçtiler ve 26'da Akdeniz sahilindeki Besika Koyu'nda demirlediler; TASA namındaki Türk sefine-yi harbiyesi onların istikbaline gelerek bütün kazazedeleri aldı. Derhal, Sultan'ın

evâmirine intizar etmek üzere, Asya Türkiyesi sahilinde bulunan İzmir için yola çıktı: Sebebi şudur ki, Kırım Muharebesi'nden sonra müttefik milletler arasında münakd mukavele dolayısıyla hiçbir harp gemisi, evvelce Osmanlı Sultanı'nın mezuniyet-i mahsusasını istihsal etmiş olmadan Çanakkale Boğazı'nı geçemezdi. Contre-amiral Hakkı Paşa derhal Sultan'ın iradesini almış ve iki Japon harp gemisi İstanbul'a gelmeleri için telgrafla rica edilmişti; bu emirnamenin ahzında iki sefinemiz Çanakkale'ye müteveccihen hareket ettiler. Burada boğazın bir limanı olan Çanakkale'de Tasa gemisi kendilerine randevu vermişti. Ve bunun refakatinde 20 Kanunu sani 1891'de hadisesiz bir surette, Türkiye'nin payitahtına muvasalat ettiler. Haliç'te demir atılır atılmaz, Hiei'nin ve Kongo'nun zabitleri Dolmabahçe Sarayı'nda iltifata gark oldular: Hiei'nin süvarisi Miralay Tanaka (contre-amiral ve ayan azası olarak vefat etmiştir) ve Kongo'nun süvarisi Miralay Hitaka (bugün büyük amiraldir), onların zabitleri ve hatta bahriyelileri müteakib bir çok günler misafir edildiler. İki süvari, ikinci rütbeden (?) almak suretiyle Mecidi Nişanı'yla taltif edildiler; bundan başka kendilerine safi altından ve elmaslarla mestur Sultan'ın armasını haiz sigara tabakaları takdim edildi. Payitahtta yirmi gün kadar geçtikten sonra, çok mükemmel surette muamele görmüş olan iki sefinemiz 10 Şubatta İstanbul'u terk ederek Yunanistan'da Pire Limanı'na uğramışlar ve 10 Mayıs 1891'de sağ ve salim Shinagawa Koyu'na avdet etmişlerdir.

Tercüme Eden

M.Fehmi

(Mühür) Türkiye'den Musavver Manzara kitabımdan

Torajiro Yamada

1928

Şayan Ulusan Şahin

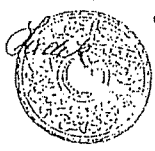
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 مَدْرَسَةُ كَلْبُورِ الْبَلَدِيَّةِ

آئینہ
 ۱ / ۲

زیر نصاب

خیچہ در آئینہ ایمازم (حکومت) کے رقوموں کے منافی اور باغیر سندہ التماز مندرجہ ذیل :
 (حکومت) کے سڑکیں پرالقد تانافا (قرتہ آیرال و انیاد و خصاصی اراجم و فاق ایستہ) و قرقونیک
 سڑکیں پرالوی حکیتافا (بزرگہ بریک آیرال)۔ اورنگ منافیہ و صحیحہ لیدی منافیہ و حصہ
 کونہ سڑکیں پرالوی۔ آئیچہ سڑکیں، آئیچہ تیرہ و غارتویسیہ آئینہ لیدیہ منافیہ لیدیہ
 پریشہ لیدیہ منافیہ لیدیہ و املاسلستور۔ منافیہ آئیچہ منافیہ منافیہ لیدیہ
 یا منافیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ
 استانیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ
 قرقونیک لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ لیدیہ

توسیکہ در صورت منافیہ
 منافیہ لیدیہ
 قرقونیک لیدیہ
 1928

توسیکہ لیدیہ
 W. Schuyf

درستیہ ربط الکتب علی